

висновок про те, що найбільш ефективним буде використання аудитором аналітичних процедур.

Використання того або іншого виду аналітичних процедур, їх складність і документальне оформлення результатів залежить від:

- вимог внутрішньофірмових стандартів аудиторської фірми;
- обсягу і складності обліку й формування собівартості в бухгалтерському обліку підприємства;
- наявності в аудиторській фірмі можливості використання спеціальних комп'ютерних програм.

Проведення аудитором аналітичних процедур дає максимальний обсяг інформації, необхідної для формування думки про достовірність фінансової звітності підприємства, що перевіряється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аудит Монгомери /Ф.Л. Дефліз, Г.Р. Дженик, В.М. Орейлілі, М.Б. Хирш; Пер. з англ. під ред. Я.В. Соколова. - М.: Аудит, ЮНПІ, 1997. – 542 с.
2. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 402 с.
3. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2010 року.. – К.: ТОВ. “ІАМЦ АУ ”Статус”, 2010, – 1028 с.
4. Аудит. Підручник. Пожаріцька І.М., Сурніна К.С., Шевчук В.О., Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2011, - 310с.

УДК: 65.012.8:334.716:001

ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

*Танклевська Н.С. – д.е.н.,
Голович Н.М. – аспірант, Херсонський ДАУ*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання підприємства в Україні вимушені здійснювати свою діяльність в умовах невизначеності. Нестабільність світової економіки, політичні та економічні кризи, ціновий диспаритет змушують підприємства постійно хвилюватися про свою економічну безпеку. Питання безпеки знаходились у центрі уваги з часу зародження суспільства та держави, еволюціонувавши в царину досліджень економічної безпеки підприємства, і на сьогоднішній день викликають підвищену зацікавленість у вітчизняних та закордонних учених-економістів.

На сьогоднішній день не існує однозначного визначення поняття економічної безпеки підприємства, хоча проблематика даного питання зароджувалася з появою суспільства та держави і паралельно з ними і розвивалась. Різні вчені тлумачать дане поняття зі своєї точки зору, ураховуючи ту проблематику, яку прагнуть вирішити і нерідко ототожнюють його із захистом від економічних

злочинів (промислове шпигунство, рейдерство, комерційна таємниця та інше). Проблеми економічної безпеки підприємства донедавна були предметом дослідження переважно західних фахівців. Українські дослідники звернулися до його вивчення на початку 90-х років, що пов'язано з набуттям незалежності та трансформаційними перетвореннями.

Підприємства головною ціллю свого функціонування вважають забезпечення економічної безпеки, оскільки щоденно стикаються з необхідністю захисту бізнесу від загроз, і саме розв'язанням цих та інших питань покладено в основу наукових шкіл економічної безпеки підприємства. Але невирішеним залишається питання систематизації, гармонізації змістовної характеристики досліджуваного поняття, незважаючи на актуальність його вивчення.

Стан вивченості проблеми. Питання економічної безпеки стали об'єктами досліджень наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: О. М. Бандурка, Т. Г. Васильців, З. С. Варналій, Н. В. Ващенко, В. М. Геєць, Л. І. Донець, М. І. Камлик, Г. Б. Клейнер, А. В. Козаченко, О. В. Макарюк, В. І. Мунтян, О. Ф. Новікова, Р. Нолан, С. М. Шкарлет та інші. Водночас залишається невизначеним питання дослідження генезису саме поняття "економічна безпека підприємства", його розуміння різними вченими, а також систематизація поглядів наукових шкіл, присвячених даній проблематиці.

Завдання і методика досліджень. Головним завданням є вивчення наукових думок та обґрунтування ключових положень щодо розвитку поняття "економічна безпека підприємства". Для досягнення поставлених завдань були використані сучасні наукові методи, зокрема монографічний, історичний, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, конкретизації.

Результати досліджень. Категорія економічної безпеки підприємства останнім часом знаходиться у центрі уваги багатьох вітчизняних та закордонних учених. Це пов'язано зі змінами умов функціонування підприємств та загальноринковими кризовими явищами. Згадуючи припущення відомого вченого Нолана Р. про стадійність процесів управління [1], можна стверджувати, що економічна система та процеси, якими вона наповнена, знаходяться у постійному розвитку, долаючи певні стадії на шляху свого розвитку, що дає змогу простежити еволюцію поняття "економічна безпека підприємства".

Французький вчений Д. Ламберт пропонує визначати економічну безпеку підприємств як один з елементів захисту національної безпеки. Аналогічної думки дотримується і С. Шкарлет, який стверджує, що економічна безпека держави є похідною економічної безпеки підприємства [12] і доцільно розглядати поняття «економічна безпека» в масштабі, як підприємства, так і держави. Але на нашу думку такий підхід не охоплює проблематики економічної безпеки саме підприємства, оскільки є більш вузьким, хоча погоджуємося з тим, що ці поняття є взаємопов'язаними і розвиток одного з них неможливий при зuboжінні іншого.

Аналіз різних підходів до розуміння поняття економічної безпеки підприємства дозволив визначити, що існує три основні напрями у його трактуванні:

- 1) безпека як форма розвитку;

- 2) безпека як протистояння загрозам;
- 3) узагальнене трактування.

До першого напрямку відносять такі підходи: ресурсно-функціональний підхід, суть якого відображає стан використання ресурсів за функціональними сферами; злагоджений підхід, що полягає в узгодженні інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища; конкурентний підхід, який акцентує увагу на наявності у підприємства конкурентних переваг.

Другий напрям трактування складається із захисного підходу, що стосується саме попередження і захисту підприємства від негативного впливу загроз, та опорного підходу, який трактується як здатність підприємства зберігати рівновагу в умовах ринку перед виникненням загроз.

Альтернативою першим двом підходам є їх поєднання при трактуванні сутності "економічної безпеки підприємства", коли поняття розуміють не лише як захист від загроз, а аналізуючи також аспекти їх недопущення, або розглядають поняття, базуючись на певних функціональних складових.

Так, трактуванню економічної безпеки як забезпеченню умов збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства присвячені публікації вчених-економістів початку дев'яностих років минулого століття. Даний часовий проміжок відповідає початку ринкових трансформацій у постсоціалістичних країнах, що викликало тлумачення економічної безпеки В. Ярочкіним [13] та іншими, як забезпечення умов для зберігання та захисту комерційної та інших таємниць галузей і підприємств. Початкові етапи ринкових перетворень вимагали створення таких умов, які давали можливість перш за все зберегти інтелектуальну власність, забезпечити вільний доступ на зовнішній ринок з метою завоювання певного сектору економіки, створення конкурентоздатної продукції та збільшення прибутку. Актуальним висновком за наявних умов було забезпечення та запровадження заходів захисту інформації. Із цією метою вдавалися до створення дворівневої системи, на першому рівні якої знаходилась організація служби безпеки, а другий рівень базувався на створенні такого клімату в колективі, що давав змогу максимізувати відповідальність та пильність співробітників будь-якої ланки функціонування підприємства. Але розвиток світової економіки поставив нові завдання та проблеми, через що таке трактування поняття "економічної безпеки підприємства" втрачало свою актуальність. Таким чином, проблему економічної безпеки підприємства у вказаному контексті пропонувалось вирішити, виходячи з припущення, що надійність усієї системи непорушності інформації визначається рівнем безпеки найслабшого його сектора, який вбачався у персоналі підприємства [5, с.15].

Значне зниження виробництва у цілому в світовій економіці та припинення масштабного інвестування та споживання продукції державою, через що виробники змушені були знаходити нові джерела фінансування діяльності і розширювати ринки збуту, спонукало переглянути трактування поняття "економічна безпека підприємства" і значно його розширити, поставивши у залежність від умов зовнішнього середовища. Таким чином, зміст економічної безпеки підприємства починає віддзеркалювати такий стан господарюючого суб'єкта, який забезпечує здатність долати негативні зовнішні впливи. У зв'язку з цим економічна безпека підприємства розглядається значно

ширше, а саме, як можливість забезпечення його стійкості у різноманітних умовах, які створюються у зовнішньому середовищі, незалежно від характеру його впливу на функціонування підприємства, а також розміру та особливостей внутрішніх змін. Так, Гапоненко В.Ф. поняття економічна безпека підприємства розуміє як "стан підприємства, що характеризується його здатністю нормально функціонувати для досягнення своїх цілей при існуючих зовнішніх умовах та їх зміні у певних межах" [9]. Подібні до його трактування і думка Вечканова Г.С. [2], який визначає економічну безпеку підприємства як " захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від активних або пасивних економічних загроз". Таку саму думку з даного питання висловлює і Бендіков М., конкретизуючи, що економічні загрози "пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатності підприємства до відтворення" [3].

Такої ж точки зору дотримується В. Забродський та Н. Капустін, які визначають економічну безпеку як «кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відбиває здатність «самовираження» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози» [7, с.35] Таким чином, економічна безпека фірми визначається сукупністю чинників, які відображають незалежність, стійкість, можливості зростання, забезпечення економічних інтересів і т.д. Разом з тим, таке розуміння не дає змогу прослідкувати перспективи розвитку суб'єкта господарювання, що паралелізує два досить різнопланових поняття: "економічної безпеки підприємства" та "адаптації" підприємства, з чим ми не погоджуємося.

Досить цікавим є трактування Т.Н. Гладченко, який визначає економічну безпеку підприємства як захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, організація якої здійснюється адміністрацією й колективом підприємства шляхом реалізації системи заходів, при цьому, по-перше, стан захищеності має динамічний характер; по-друге, загроза, що виходить зсередини підприємства, не менш небезпечна, ніж ззовні, і, по-третє, система економічної безпеки підприємства повинна взаємодіяти на правовій основі з державною системою забезпечення економічної безпеки [6].

У свою чергу, Клейнер Г.Б. економічну безпеку підприємства розглядає як "стан господарського суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури і діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін" [6].

Вартою уваги думка Васильціва Т.Г. [4], який трактує поняття "економічної безпеки підприємства" на прикладі малого та середнього підприємництва, як такий стан функціонування підприємства, за якого досягається його конкурентоспроможність при максимальному розвитку ресурсного потенціалу. При цьому метою забезпечення економічної безпеки підприємства є гарантування стабільного та максимально ефективного функціонування суб'єкта господарювання і розвитку його потенціалу, а також забезпечення належного рівня його конкурентоспроможності.

У роботі Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова та О.М. Ляшенко аналізоване нами поняття розглядається як можливість забезпечення стабільності підприємства в різноманітних умовах, у тому числі і в несприятливих, які

виникають у зовнішньому середовищі незалежно від характеру впливу на його діяльність підприємства, обсягу і характеру внутрішніх змін [9]. На їх думку, економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в умовах ринкової економіки постійно змінюється, ніколи не залишається стабільним, постійним або незмінним.

Однак у понятті «економічна безпека підприємства», яке дали Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко є суперечність з поняттям Т.Г. Васильціва, яке полягає у тому, що в понятті Т.Г. Васильціва йде мова про дотримання гарантій захищеності життєво важливих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, у той час як А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко вважають, що економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, тому в даному випадку неможливо дотриматися гарантій захищеності, оскільки існують такі фактори, на які підприємство має незначний вплив, зокрема, наприклад, політична ситуація в країні, світова економічна криза тощо.

Звернемо увагу на думку Ковальова Т. і Сухорукова Т. [8], які пропонують таке визначення: економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не мають негативного впливу на його діяльності. Забезпечення економічної безпеки підприємства припускає досягнення високих фінансових результатів діяльності і фінансової стійкості; забезпечення технологічної незалежності і високій конкурентоспроможності технологічного потенціалу; високу ефективність системи управління, оптимальність і ефективність організаційної структури; високий рівень екологічності; якісну правову захищеність всіх аспектів діяльності; захист інформаційного середовища; безпеку персоналу, його капіталу, майна і комерційних інтересів.

З розвитком ринкових відносин, орієнтацією підприємств на світові ринки, розширенням асортименту виробленої продукції та еволюцією економічної думки з'являється ресурсно-функціональний підхід, який визначає економічну безпеку підприємства як певний стан корпоративних ресурсів, сформований впливом зовнішнього середовища. Серед учених, що схиляються до даного підходу, слід відмітити думку Е.А. Олейнікова, який розглядає економічну безпеку підприємства як "стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз та забезпечення стабільного функціонування підприємства у теперішній час та у майбутньому" [10]. Таким чином, він розглядає сукупність процесів, які протікають в організації, з усіма характерними особливостями та взаємозв'язками, які складають єдину споріднену групу з точки зору їх функціональної ролі в забезпеченні економічної безпеки підприємства та, які у сукупності відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Також Е.А. Олейніков пропонує виокремити сім функціональних складових: фінансову, інтелектуальну та кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну та силову.

Виходячи з такого трактування ресурсно-функціонального підходу у розумінні поняття економічної безпеки підприємства, хотілося б відмітити

його всебічний, комплексний характер, який дає змогу дослідити найважливіші фактори, що впливають на стан функціональної складової економічної безпеки підприємства, вивчаючи основні процеси, які впливають на її забезпечення, проводячи аналіз розподілу та використання ресурсів підприємства (використовуючи економічні індикатори, які відображають рівень забезпеченості функціональної складової даного поняття), та дають змогу розробити шляхи забезпечення найвищого рівня функціональної складової економічної безпеки підприємства. Разом з тим, такий підхід у розумінні поняття економічної безпеки підприємства ототожнює його з діяльністю підприємства та його ефективністю, що підтверджується визначеннями Е.А. Олейниковим економічної безпеки підприємства як "стану найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів" та В.К. Сенчаговим як "забезпечення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для попередження загроз та створення умов стабільного функціонування основних його елементів" [11]. Водночас, з такого трактування слідує логічний висновок про те, що автор вбачає лише в ефективному використанні корпоративних ресурсів вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства і стабільності його діяльності. На нашу думку, таке розуміння поняття не лише не розкриває його суті, а й деградує функціональну специфіку підприємства.

Іншої думки дотримується у своїх працях А. Ілларіонов [11], який розглядає економічну безпеку підприємства як такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішньому та зовнішньому економічному впливу. Тим самим автор наголошує на тих складових, які знаходяться у зоні ризику, нівелюючи роль інших функціональних елементів.

Окрім спроб визначити сутність економічної безпеки підприємства через вплив на його діяльність зовнішнього середовища, існують також й інші, розгляд яких ми вважаємо необхідним. У якості засобів забезпечення економічної безпеки підприємств пропонується побудова системи захисту його економічних інтересів, у якій основна увага приділена питанням боротьби з недоброякісною конкуренцією, забезпеченню інформаційної безпеки та правового захисту інтелектуальної власності. Ми вважаємо, що такий підхід має ряд недоліків, головним з яких є не розуміння того, яким чином підприємство в сучасних умовах та в існуючому недосконалому правовому полі може здійснювати подібну боротьбу. Оскільки достеменно відомо, що такі дії знаходяться у сфері повноважень та функціональних обов'язків перш за все держави та регіональних органів управління. А підприємство як суб'єкт господарювання, незважаючи на свою безпосередню зацікавленість в даному питанні, просто фізично не здатне вести боротьбу з недобросовісною конкуренцією.

Про необхідність захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання у своїх працях стверджує В. Гапоненко [2], наголошуючи на пошуку необхідного співвідношення між вірогідними втратами при порушенні

економічних інтересів підприємства та величиною витрат для подолання і мінімізації втрат, які є допустимими. Тим самим автор стверджує, що підприємство може бути готовим понести втрати економічних інтересів задля мінімізації інших втрат, що вже само по собі не є захистом економічних інтересів суб'єктів господарювання.

Ставлення до даного питання висловлюють у своїх працях Л.І. Донець та Н.В. Ващенко, зазначаючи, що "при економічній безпеці підприємству не загрожує небезпека або захищеність від внутрішніх чи зовнішніх загроз є високою. Крім того, незважаючи на дію деструктивних факторів, підприємство має можливість стабільно функціонувати, вирішувати завдання, що стоять перед ним" [5, с. 19]. З таким твердженням важко не погодитись, тому що таких ідеалістичних умов прагне досягти кожне підприємство, незалежно від форми власності та сфери діяльності, але досягти його – ось один з основних векторів його діяльності. Л.І. Донець та Н.В. Ващенко наголошують на тому, що "економічна безпека підприємства - це такий стан господарського суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення захисту від існуючих небезпек і погроз їм чи інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику" [5]. Вони уточнюють, що "економічна безпека підприємства" має на увазі ефективне використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому. Це передбачає здатність підприємства прогнозувати та запобігати негативному впливу зовнішнього середовища та здатність пристосовуватися до існуючих умов". Зазначимо, що подібний підхід до трактування досліджуваного поняття ілюструє, що суб'єкт господарювання, перебуваючи у ситуації невизначеності, змушений приймати ризикові рішення в умовах конкуренції, прагнучи подолати існуючі загрози, з метою досягнення цілей бізнесу. Це спонукає підприємство досягати стратегічні цілі, забезпечуючи тим самим стійкий динамічний розвиток та економічну незалежність діяльності.

Також зазначимо, що існує більш функціонально вужчий підхід до трактування досліджуваного поняття. Так, наприклад, економічну безпеку підприємства розглядають з позиції окремого аспекту його діяльності. Існує думка, що важливим напрямом формування системи економічної безпеки, у тому числі і підприємства, є створення дієвого механізму фінансової безпеки, суть якого базується на такому припущенні, при якому облік є однією з основних функцій управління, направлених на забезпечення економічної безпеки підприємства [13]. Саме облік виключає можливість прямого викрадення без встановлених законом наслідків, створює інформаційні умови для здійснення контролю доцільності та законності використання ресурсів. Але ми вважаємо, що таким чином неможливо забезпечити економічну безпеку підприємства, тому що інші складові даного поняття, окрім досліджуваного, знаходяться під загрозою. Розробка вузькофункціональних напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства необхідна, оскільки дає змогу проведення всебічного аналізу певного конкретного аспекту його діяльності. Але слід зазначити, що автори даного підходу по-різному розуміють економічну безпеку підприємства, через

що поєднати вузько функціональні напрямлення забезпечення економічної безпеки підприємства на практиці є неможливим.

Висновки. Отже, економічна безпека підприємства – це такий стан суб'єкта господарювання, при якому ефективне використання наявних ресурсів (фінансових, інтелектуальних та кадрових, техніко-технологічних, політико-правових, екологічних, інформаційних та силових) забезпечує його стабільний розвиток, забезпечуючи тим самим досягнення поставлених цілей в умовах конкуренції, невизначеності та ризику. Вивчення наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених дає можливість стверджувати, що на сьогоднішній день виділяють три основні напрями у трактуванні поняття "економічної безпеки підприємства", а саме: безпека як форма розвитку, безпека як протистояння загрозам та узагальнене трактування. Кожен з них має ряд недоліків та протиріч, дослідження яких дозволяє проаналізувати еволюцію поняття та визначити вектор його дослідження на майбутнє. Таким чином, вивчення наукових думок та обґрунтування ключових положень щодо розвитку поняття "економічна безпека підприємства" дає змогу зробити висновок про те, що економічна безпека підприємства складається з кількох функціональних складників, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різний пріоритет залежно від характеру існуючих загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Nolan R.L. Managing the Computer Resource: A Stage Hypothesis, Communications of ACM / R.L. Nolan. – 1973. - №16 (7). - pp. 399-405.
2. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. / Л. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994. — №12. — С.4
3. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект). / М. Бендиков // Консультант директора. – 2000. - № 2. – с. 7-13
4. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т.Г. Васильців. — Львів: Арал, 2008. — 384 с.
5. Донець Л.І., Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
6. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
7. Забродский В.І. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 13. – С. 27 – 30.
8. Ковалёв Д. Экономическая безопасность предприятия. / Д. Ковалёв, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С.48-52.
9. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія]. / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко – К: Лібра, 2003. - 280с.
10. Олейников, Е.А. Экономическая и национальная безопасность: [Текст]: учебник для вузов / Е.А. Олейников. – М.: Экзамен, 2005. – 768 с.

11. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: [монографія] / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]; за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
12. Шкарлет, С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект [Текст]: монографія / С.М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.
13. Ярочкин, В.И. Система безопасности фирмы: [Текст] / В.И. Ярочкин. – М., 1997. – 185 с.

УДК 631:301

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Транченко Л.В. – к.е.н., доцент, Уманська філія ПВНЗ «Європейський університет»

Постановка проблеми. Неготовність та непристосованість основної маси населення до нових умов, з одного боку, і різке падіння рівня життя, - з іншого, спричинили погіршення основних показників відтворення населення, стану його здоров'я і в результаті привели до зниження рівня демографічного, трудового та соціального потенціалу країни. Сьогодні можна констатувати, що, крім економічної, Україна переживає ще й глибоку соціально-демографічну кризу, яка погрожує країні непередбачуваними наслідками у майбутньому. Існуючі соціальні проблеми у сьогоdnішньому суспільстві - це неадаптованість значної частини населення до ринкових умов, неможливість забезпечення оплати праці, відповідно її кількості та якості, а також її недостатній рівень для забезпечення потреб самого працюючого та залежних від нього членів сім'ї, відсутність диференційованого підходу до оцінки вкладеної сукупної праці при визначенні рівня пенсійного забезпечення, розвал державних систем охорони здоров'я та освіти – усе це проблеми останнього десятиріччя, сьогоdnення та найближчого майбутнього країни, оскільки на сьогодні держава не має достатніх ресурсів для їх вирішення. Однак, якщо не розпочати роботу по збереженню людського потенціалу країни сьогодні, внаслідок інертності демографічних процесів та їхньої слабкої керованості з боку держави, ситуація погіршуватиметься, загрожуючи стабільному та незалежному існуванню самої держави.

Стан вивчення проблеми. Дослідженню окресленої проблеми присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Її не могли обійти своєю увагою найвидатніші економісти, соціологи, філософи сучасності та минулого. Вирішенню проблеми зростання доходів населення присвячені роботи Д.Гелбрейта, Д.Кейнса, М.Кондратьєва, В.Леонтьєва, К.Маркса, А.Маршалла, Д.Рікардо, П.Семюельсона, А.Сміта, М.Фрідмана,